

KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARDA PSIXOLOGIK RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI

Mirzayeva Gulnara Musajjanovna

Farg'ona shahar 11-umumiy o'rta ta'lim maktabi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik maktab yoshidagi bolalarning psixologik rivojlanishiga xos bo'lgan asosiy jihatlar tahlil qilinadi. Bolalarning emotsional holati, ijtimoiy moslashuvi, aqliy va shaxsiy o'sish jarayonlari psixologik nuqtai nazardan ko'rib chiqiladi. Maktab muhitining ruhiy rivojlanishga ta'siri, o'qituvchi va ota-onalarning roli, shuningdek, bola shaxsini shakllantirishda individual yondashuvning ahamiyati yoritiladi. Maqola maktab psixologlari, tarbiyachilar va ota-onalar uchun foydali bo'lib, bolalarning sog'lom psixologik rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: bolalar psixologiyasi, rivojlanish bosqichlari, emotsional holat, ijtimoiy moslashuv, psixologik muhit, xulq-atvor, maktab muhiti, o'quvchi shaxsiyati, ijtimoiy psixologiya, maktab psixologiyasi.

Kirish. Inson hayotining dastlabki bosqichlari, xususan, kichik maktab yoshi (taxminan 7–11 yosh) psixologik, emotsional va ijtimoiy rivojlanish jarayonlarining shakllanishida nihoyatda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu davr bola uchun maktab hayotiga kirib borish, o'qituvchilar va sinfdoshlar bilan yangi munosabatlar o'rnatish, mustaqil fikr yuritishni boshlash kabi ko'plab ijtimoiy va psixologik o'zgarishlar bilan bog'liq bo'ladi. Kichik maktab yoshidagi bola endilikda o'z oilaviy muhitidan tashqarida faoliyat yurita boshlaydi, jamiyatda o'z o'rnini topish, qoidalarni anglash va ularga bo'ysunish, o'z fikrini bildirish kabi murakkab jarayonlarni boshdan kechiradi.

Mazkur bosqichda bolaning o'z-o'zini anglash darajasi oshadi, o'ziga nisbatan baho bera boshlaydi, ijtimoiy rollarni egallaydi va o'z shaxsiyatini mustahkamlash yo'lida ilk qadamlari qo'yiladi. Bunday jarayonlar bolaning ruhiy

salomatligi, emotsional barqarorligi va ijtimoiy integratsiyasi uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, aynan shu bosqichda bolaning kognitiv (bilish), emotsional va axloqiy rivojlanishida katta burilishlar yuz beradi. Ular yangi bilimlarni egallashga, mustaqil fikr yuritishga, o'z harakatlarini ongli tarzda boshqarishga intiladilar. Bu esa o'z navbatida, bolaning maktabdagi muvaffaqiyati, tengdoshlar bilan munosabatlari va o'z-o'ziga bo'lgan ishonchini shakllantiradi.

Kichik maktab yoshidagi bolalarda psixologik rivojlanish murakkab va ko'p qirrali jarayondir. Bu davrda bolalarning fikrlash faoliyati sezilarli darajada kengayadi, tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish kabi intellektual ko'nikmalar rivojlanadi. Jean Piagetning bilish nazariyasiga ko'ra, ushbu davr bola rivojlanishining "konkret operatsiyalar bosqichi"ga to'g'ri keladi, ya'ni bola konkret (aniq) obyektlar bilan fikrlash imkoniyatiga ega bo'ladi, lekin hali abstrakt tushunchalarni chuqur anglashga tayyor emas. Bu bosqichda bolalar sabab-oqibat munosabatlarini tushunishga harakat qiladilar, lekin ularning fikrlashi hali ham aniq voqea va hodisalarga bog'liq.

Bolaning psixologik rivojlanishida uning emotsional holati, o'z-o'zini anglash darajasi va ijtimoiy munosabatlar alohida ahamiyatga ega. Bolalar o'z his-tuyg'ularini anglashni, ularni boshqarishni o'rganadilar. O'z navbatida, kattalarning — ayniqsa, ota-ona, o'qituvchi va tarbiyachilarning — bunga bo'lgan munosabati bolaning o'ziga bo'lgan ishonchiga kuchli ta'sir qiladi. Bu yoshdagi bolalar ko'pincha tashqi muhitdagi ijobiy yoki salbiy baholarga kuchli sezgir bo'lishadi. Shu sababli, ularni rag'batlantirish, ijobiy fikr bildirish, muvaffaqiyatsizliklarni to'g'ri tushuntirish, konstruktiv tanqid asosida yondashish muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, kichik maktab yoshidagi bolalar o'zaro ijtimoiy munosabatlarni rivojlantiradi. Ular sinfda o'z o'rnini belgilashga harakat qiladi, tengdoshlar bilan muloqot qilish, guruh bilan ishlash, ijtimoiy qoidalarni qabul qilish va ularga amal qilish kabi ko'nikmalarni o'zlashtiradi. Bu bosqichda bola faqat oilaviy ijtimoiylashuvdan tashqariga chiqib, maktab jamoasida faol ishtirok eta boshlaydi. Bu esa uning ijtimoiy o'sishi uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Maktabga kirish bilan

birga bolaning axloqiy qarashlari shakllanadi, adolat, halollik, yordam, do'stlik, hurmat kabi tushunchalar amaliy faoliyat orqali o'zlashtiriladi.

Boshqa tomondan, bu davrda ayrim psixologik muammolar ham yuzaga kelishi mumkin. Masalan, o'z tengdoshlari bilan muloqotda qiynalish, o'ziga ishonchsizlik, ajralib qolish hissi, maktabda o'zini erkin his qilmaslik, o'qishga bo'lgan qiziqishning pasayishi kabi holatlar bolani psixologik jihatdan noqulay holatga olib keladi. Shu sababli, ota-onalar va pedagoglar bolaning psixologik holatini muntazam kuzatib borishlari, individual yondashuv asosida qo'llab-quvvatlashlari lozim.

Tadqiqot natijalari. O'tkazilgan ilmiy tahlillar va amaliy kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, kichik maktab yoshidagi bolalarning psixologik rivojlanishi murakkab, lekin muhim bosqichlardan iborat bo'lib, bu jarayonga maktab muhiti, o'qituvchi yondashuvi, tengdoshlar bilan bo'lgan munosabatlar va oilaviy qo'llab-quvvatlash kuchli ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra quyidagi asosiy jihatlar aniqlangan:

1. Psixologik barqarorlik va maktabga moslashuv – Maktabga birinchi qadam qo'ygan bolalar dastlabki 6–12 oy ichida moslashuv davrini boshdan kechiradi. Bu davrda psixologik barqarorlikka erishgan bolalar bilim olishga faolroq kirishadi.

2. O'ziga bo'lgan ishonch va emotsional barqarorlik – O'zini qadrlaydigan, atrofidaigilar tomonidan e'tirof etilgan bolalar dars jarayonida faollik ko'rsatadi, o'z fikrini ochiq bildiradi.

3. O'qituvchining shaxsiyati va yondashuvi – Iliq, mehribon va adolatli o'qituvchi bola shaxsiyatining shakllanishida katta rol o'ynaydi. U bolaning o'zini tutishi, muloqotga kirishishi va bilimga bo'lgan munosabatiga bevosita ta'sir etadi.

4. Tengdoshlar bilan ijtimoiy muloqot – Guruhda ishlash, o'yinlar va jamoaviy topshiriqlar orqali ijtimoiylashuv tezlashadi. Bu esa bolaning psixologik rivojlanishini faollashtiradi.

5. Ota-onalarning roli – Bolaning emotsional barqarorligi, maktabga bo'lgan ijobiy munosabati va intellektual rivojlanishi ko'p jihatdan ota-onalarning qo'llab-quvvatlovchi, izchil va mehribon munosabatiga bog'liq.

6. Psixologik muammolarni aniqlash va yechish – Uyatchanlik, qo‘rquv, haddan tashqari ichki tortinish kabi muammolar erta aniqlansa va psixologik yondashuvlar bilan hal qilinsa, bola o‘z salohiyatini to‘liq namoyon eta oladi.

7. Amaliy mashg‘ulot va o‘yinlar – Psixologik treninglar, rolli o‘yinlar va ijodiy topshiriqlar bolaning fikrlash qobiliyati, o‘zini ifodalash ko‘nikmasi va ijtimoiy harakatchanligini kuchaytiradi.

Bu natijalar kichik maktab yoshidagi bolalar bilan ishlashda har tomonlama yondashuv zarurligini, psixologik jarayonlarni chuqur tahlil qilish muhimligini va ota-ona, pedagog hamkorligining dolzarbligini tasdiqlaydi.

Xulosa. Kichik maktab yoshidagi bolalarning psixologik rivojlanishi jamiyatning kelajagini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Ushbu yosh bosqichida bola shaxsiyati, axloqiy qadriyatlari, fikrlash uslubi, o‘z-o‘zini anglash darajasi shakllanadi.

Kichik maktab yoshidagi bolalar bilan ishlashda samarali pedagogik va psixologik metodlar qo‘llanilishi zarur. Bu metodlar qiziqarli o‘yinlar, interaktiv mashg‘ulotlar, psixologik treninglar, guruhii va individual mashqlar, ijodiy faoliyat orqali amalga oshirilishi mumkin. Aynan bunday faoliyat bolalarning o‘z imkoniyatlarini anglash, o‘z-o‘zini ifoda etish, muammolarni hal qilish, stress holatlaridan chiqish kabi muhim psixologik ko‘nikmalarni rivojlantiradi. Shuningdek, bu jarayonlarda bolaning mustaqil fikrlashga bo‘lgan qiziqishini oshirish, uni faol tinglash, tushunishga harakat qilish, unga mehr bilan munosabatda bo‘lish katta ahamiyatga ega.

Ushbu maqola aynan kichik maktab yoshidagi bolalarning psixologik rivojlanish bosqichlarini, bu bosqichga xos bo‘lgan xususiyatlarni, bolalarda uchraydigan muammolarni va ularni bartaraf etish yo‘llarini tahlil qilishga qaratilgan. Maqolada shuningdek ota-onalar, o‘qituvchilar va psixologlar uchun amaliy tavsiyalar, zamonaviy pedagogik-psixologik yondashuvlar ham yoritiladi. Tadqiqot natijalari bola rivojlanishini har tomonlama qo‘llab-quvvatlash, uni to‘g‘ri anglash va ruhiy salomatligini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, bu yosh davrida qo'yilgan asoslar bolaning keyingi hayot bosqichlarida muhim rol o'ynaydi. Bolalikda orttirilgan ishonch, barqarorlik, o'ziga bo'lgan hurmat, ijtimoiy muvozanat — bularning barchasi inson shaxsiyati taraqqiyotining poydevorini tashkil qiladi. Shu boisdan, kichik maktab yoshidagi bolalarning psixologik rivojlanishiga doir ilmiy yondashuv, chuqur tahlil va amaliy tavsiyalar jamiyat taraqqiyoti uchun ham dolzarbdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Болтабоев С.А. va boshqalar. *Kasb tanlashga yo'llash*. Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2003.
2. Rasskazova, E. et al. (2021). *Cognitive and Emotional Development in Primary School Age*. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-01478-1>
3. Muminjonovich, K. A. (2023). Best programming languages to learn in 2023. *Journal of technical research and development*, 1, 1.
4. Kayumov, A., & Mirzakarimov, B. (2023). Проблемы обучения языку программирования java в образовательных системах. *Потомки Аль-Фаргани*, 1(2), 23-26.
5. Kayumov, A., & Mirzakarimov, B. (2023). The challenges of teaching java programming language in educational systems. *Потомки Аль-Фаргани*, 1(2), 23-26.
6. Kayumov A. Development of mathematical models for detecting defects in fabric on textile machines //Journal of technical research and development. – 2023. – Т. 1. – №. 2.
7. Ahror, K., & Shohjahon, U. (2024). Analysis of a program that provides additional services for visitors to resorts. *Miasto Przyszłości*, 48, 264-269.
8. Зулунов, Р. М., & Каюмов, А. М. (2022). Искусственный интеллект-от мифологии до машинного обучения. In *Proceedings of International Educators Conference* (Vol. 1, No. 2, pp. 25-30).
9. Halimovich, T. T., Mamirovich, I. S., Muminovich, K. A., Solizhonovich, A. S., & Valerievich, S. Z. (2020). Monte Carlo method for constructing an unbelised assessment of diffusion problems. *European science review*, (1-2), 7-12.

10. Kayumov, A., & Maxamadjonov, N. Mobil qurilmalar ishlab chiqish fanini o'qitishda suniy intellektning ro'li. In *Conference on Digital Innovation: "Modern Problems and Solutions"*.–2023.
11. Ahror K., Izzatillo J. CREATING AN IQ DEVELOPMENT MOBILE APPLICATION FOR SCHOOL CHILDREN //Web of Teachers: Inderscience Research. – 2024. – T. 2. – №. 4. – C. 247-253.
12. Kayumov A. Elastiklik va Deformatsiyaning Vaqt Bo'yicha O'zgarishini Matematik Modellashtirish //Engineering problems and innovations. – 2024. – T. 2. – №. Spes. 2 DI.
13. Zulunov R. et al. Detecting mobile objects with ai using edge detection and background subtraction techniques //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – T. 508. – C. 03004.
14. Yusubjanovich S. N., Muminjonovich K. A. SINOV YORDAMIDA TRIKOTAJ MAXSULOTLARINI SHAKL SAQLASH VA DEFORMATSIYALANISH JARAYONLARINI MONITORINGI //Al-Farg'oniy avlodlari. – 2024. – №. 4. – C. 338-343.
15. Каюмов А. М. ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПАРАМЕТРОВ ИСПЫТАНИЙ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ ТИПА ТРИКОТАЖНОГО ПОЛОТНА //Universum: технические науки. – 2025. – Т. 3. – №. 3 (132). – С. 30-32.
16. Kayumov A. TECHNOLOGIES OF TECHNICAL MACHINE EXPERTISE //Journal of technical research and development. – 2023. – Т. 1. – №. 3. – С. 96-99.
17. Зулунов Р. М., Каюмов А. М. идентификация и сортировка текстиля для автоматизированной обработки с помощью ближней инфракрасной спектроскопии //Universum: технические науки. – 2024. – Т. 1. – №. 3 (120). – С. 38-41.
18. Xayitov A., Kayumov A. ANDROID APPLICATION TESTING AND CODE RE-FACTORING //Conference on Digital Innovation: "Modern Problems and Solutions".–2023.

19. Xayitov, A., & Kayumov, A. Current and future challenges of soft-ware engineering for android applications. In *Conference on Digital Innovation:" Modern Problems and Solutions".–2023.*
20. Muminjonovich, K. A. (2023). To'qimachilik korxonalari salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish. *Journal of technical research and development*, 1(1), 77-80.
21. Xayitov A. et al. Creating algorithms to optimize power output in weather station solar panels //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Т. 538. – С. 01003.
22. Xolmatov A. A., Karimov J. X., Xayitov A. M. Effect of crystallizer catalyst on properties of glass-crystalline materials //EPRA International Journal of Research and Development (IJRD). – 2021. – С. 273-275.
23. Хайитов А.М. МЕХАТРОННАЯ СИСТЕМА УПРАВЛЕНИЯ ДВИЖЕНИЕМ МАНИПУЛЯТОРА ПРИ ОКРАСКЕ ИЗДЕЛИЙ // Universum: технические науки : электрон. научн. журн. 2025. 5(134)